

2018. január – Boldogasszony hava

Forgatókönyv. Összeállította: Both Zsuzsa és Szabó Kinga

I. ISMERKEDŐS JÁTÉK

Ki segít nékem sövényt befogni? Segít a, segít a .....

Szöjünk, fonjunk kendőt, csipkés szélű kendőt

Liliom a szélébe, rózsza a közepébe.

II. JELES NAPOK, SZOKÁSOK

Január 1.: Újévköszöntés

Szilveszter éjszakáján zajcsapás, Nyárszón egybehúzták a harangokat (fél 12-től fél egyig harangoztak), szászoknál tüzeskerék (egyfajta legénypróba), Feketelakon hegybekiáltás szokása (kikiáltanak minden rosszat, hogy ne vigyék át az új évbe).

Urálás, hejgetés, harsogtatás: Moldvában még ma is élő szokás – csengőkkel, láncsal, szitadobbal járnak a fiúk, férfiak újévet köszönteni. Gyimesben harsogtatásnak nevezik azt a szokást, amikor általában a fiúgyermek mennek újévet köszönteni és ostorcsattogtatások közepette egyikük elmondja a búza meséjét:

*Szent Szilveszter felkelt, kiment a mezőre, / Megnézte, a búza megérett-e?
A búza meg volt érve, / Férges húzták, madarak szórták, / Hajrá, gyerekek!*

*Kiment tizenkét szekérel, / Learatta, felrakta, / Elvitte a malomba.
Mikor a molnár meglátta, / Fekete kalapját a földhöz vágta,
S kifutott a fekete erdő alá, / Onnét nézte a tizenkét szekér búzát, / Hajrá, gyerekek!*

*Bejött, megőrölte a búzát, / Szent Szilveszter hazavitte, / Nagymama süttött sok-sok karikót,
Kitette az ablakba, / Hogy minél hamarabb tudjuk enni, / Hajrá, gyerekek!*

*Adjon az Isten ennek a gazdának / Két szép ökröt, egy kis bérest,
Csengős-pengős szekeret, / Arany ostornyelet, / Hajrá, gyerekek!*

Az újév első napjával az egész esztendő sikerét igyekeztek biztosítani. Azt tartották, hogy amilyen az első napja az évnek, olyan lesz majd az egész év. A tyúkokat abroncsból etették újév első napján, hogy ne széledjenek szét.

Tiltások: munkatilalom volt, és tilos volt bármit is kölcsönadni a háztól.

Újévkor is szokás a gyümölcsfákat megrázni, hogy bőven teremjenek.

A moldvai magyaroknál a földműveléssel kapcsolatos jósló-varázsló szokás él. Újév reggelén felkeresik a házakat, és búzát vagy búzán kívül kukorica, napraforgó, rozs, zab, árpa magvát szórják szét, miközben jókívánásokat mondanak: *Adjon isten bő bort, bő búzát, barackot, hosszú farkú malacot, sok kolbászt, pálinkát!*; vagy: *Búzával virágozzék kentek házik, s mindörökké virágozzék!*

Magyarózdton járt az *Aranycsitkó*, mely rendszerint egy felnőtt férfi volt és ahol kisebb gyermek volt a háznál, csengőjét rázva „nyihogott” az ajtó előtt, majd az ajtót enyhén megnyitva mogyorót, diót, almát „szart” be az ajtónyíláson.

Szilveszter éjszakáján kellett *aranyosvízért* menni. Ilyenkor a kútból vagy a patakából szótlanul vizet vittek – amiről azt tartották, hogy a karácsony szentségétől megszentelődött –, és amiből aztán mindenki ivott, hogy a következő esztendőre megőrizték az egészségüket.

Általánosan elterjedt szokás, hogy fiúgyermek, legények és házasemberek házról házra járnak és jókívánságokkal halmozzák el a ház lakóit, melyért cserébe bort, pálinkát, kalácsot, esetleg pénzt kapnak.

*Ez új idő, új esztendő / Most kezd újulni / Újulását víg örömmel / Kezdjük hirdetni.
Hírleti már a Messiás / Eljöttünk lenni / Hogy lehessünk Úrjézusnak / Mind úrfiai.
Úrjézusunk, mi Krisztusunk / Áldjal meg minket / Bor, búzával, békességgel / Látogass minket.
Eltött már egy Óesztendő / Melyben bánkódtunk / Bánatunkban siralomra / Sokszor jutottunk.
Jutott hozzánk új esztendő / Melyben vigadjunk / Vígágunkban az Istennek / Hálákat adjunk.*

(Széki újévköszöntő)

Marosmagyarón szokás volt az *újévi almaöntés*. A kisebb fiúk tarisznyában, a nagyobbak átalvetőben viszik az almát a leányokhoz. A gyermekek rokonokhoz, osztálytársakhoz járnak, a legények pedig kiválasztottjukhoz kopognak be a vékányi piros almával, s ez minden jókívánság mellett kérés is a szülőkhöz: engedjék leányukat az újévi bálba.

*Bimbóból lett virág, virágból lett alma / Eljöttem, hogy öntsem a lányok ruhájába
Aranyos kislányka, tartsad a ruhádat / Hogy üresítsem ki tele tarisznyámat.*

Január 6.: Vízkereszt, farsang kezdete

A karácsonyi ünnepkör zárónapja. Ekkor emlékezik meg az egyház a napkeleti bölcsekről és Jézusnak a Jordán vizében történt megkeresztelkedéséről. A szenteltvíznek mágikus ereje, gyógyító, gonoszűző, rontást megelőző szerepe volt. Használata végigkísérte az emberi élet fontos eseményeit is a születéstől a halálig.

A víz és tömjén szenteléséből alakult ki a házszentelés. A római katolikus falvakban a pap, a kántor, két ministráns és az egyházi kíséretében járta a falut. Megáldotta a házakat és a bennük lakókat. Az ajtóra a megszentelt krétával felírták az évszámot és a háromkirályok nevének kezdőbetűit, védendő a házat villámcsapás, vagy a boszorkányok rontása ellen.

Ha megcseppen vízkereszt / S a keréknyom vizet ereszt / Úgy jó termő évünk lesz.

Január 17.: Antal napja, egészségvarázslás

Remete Szent Antal (i.sz. 250.) szerzetes volt, akit a háziállatok védszentjeként tiszteltek. A középkorban előfordultak járványszerű mérgezések, melynek tünetei hasonlítottak az orbáncéhoz. Szent Antal tüze néven nevezik az orbáncot és az ehhez hasonló mérgezést. A beteget imádságokkal, ráolvasással próbálták gyógyítani.

Az orbánc (népi elnevezése Szent Antal tüze) nevű bőrbetegség ellen ráolvasás:

*Guruzsma, guruzsma, tekerd meg / Fokhagymával csipdesd meg.
Áspis, kerekes, útifüves, leveles, / bíbola, bíbola, pacs, pacs, pacs.*

Január 18.: Piroska napja, időjólás

Ha Piroska napján fagy, negyven napig el nem hagy.

Piroska napjához házasságjósító hiedelem is fűződik. Azt tartották, hogy amelyik lány ezen a napon piros kendőt köt a nyakába, még abban az évben férjhez megy.

Január 22.: Vince napja, időjóslás

A gazdák szerint ezen a napon sok bort kell inni, hogy bő legyen a termés. Az időjárás is meghatározó volt, például szép, napos idő esetén jó bortermést reméltek, rossz idő esetén viszont rossz bortermést jósoltak: *Hogyha szépen fénylik Vince, megtelik borral a pince.*

Január 26.: Pál napja, pálfordulás, időjóslás

*Pál fordulása, ha tiszta, / bőven terem mező, puszta.
Ha derűs remete Pál / Bő és gazdag lesz a nyár.*

Ezt a napot pálfordulónak is nevezik, arra a bibliai történetre utalva, mely szerint a Jézust üldöző Saul ezen a napon tért meg, és innentől Pál apostol néven emlegetik.

Fonó

Az őszi behordástól többnyire a farsang végéig tartott. Szent György napján mindenképpen be kellett fejezni a munkát, mert úgy tartották, *hurka teremne a szöszenben.*

A fonó volt a fiatalok legfőbb szórakozóhelye. Fonó alatt legtöbbször a nagylányok fonóját értjük, de ugyanakkor voltak még kislányfonók és asszonyfonók is. Este, sötétedéskor kezdtek gyűlni a leányok, s amíg belemelegedtek a hangulatba, szorgalmasan fontak, hogy haladjanak is a munkával, mert később, biza, nem sok szaporája volt a fonásnak. Amíg még valóban fontak a fonóban, addig énekszóval szórakoztatták magukat a leányok.

Nyolc óra felé megérkeztek, és bemehettek a fiúk is, és ettől fogva a hangsúly a játékra, szórakozásra tevődött. Gyakoriak voltak a beugrató, megtréfáló játékok, majd később, amikor a kisebb legények hazamentek, a páros játékok voltak közkedveltebbek.

Ha nagyon elfáradtak a sok munkában, játékban, találós kérdéseket, vicceket mondtak egymásnak, vagy megkérték a fonót vezető idősebb asszonyt, hogy mondjon mesét.

A farsangi időszakban a fonó átalakult egy-egy kisebb mulatsággá. Ilyenkor jártak a különféle maszkokba öltözött *alakoskodók*, akik sorra eljártak a különböző szegek fonóiba, meglátogatva még az asszonyfonókat is.

*Fonjunk, fonjunk, játszadozzunk / Bújjunk a ládába ://
A ládában hét sing szoknya / Vigyük korcsomába ://
Korcsomában két katona / Igyünk versenyt véle ://
Hol pipálnak, hol dobolnak / Király udvarában ://
Nem es király udvarában, fényes palotában ://
Nem es fényes palotában, tyúkszaros pajtában ://*

*Virágos kenderem / Elázott a tóba,
Ha nem szeretsz rózsám (babám), / Ne járj a fonóba!*

*Elejted orsódot, / Nem lesz, ki feladja,
Bánatos szüvedet, / Ki megvigasztalja. (Gyergyócsomafalva)*

*Lányok fonják a lenszösz, beszélgetnek egymás közt
Jaj, de jó a fonás, de rossz a várakozás. (Gyimes)*

*Este vagyon a faluba ://
Készülj, kislány guzsalyasba, a-la-la...
A legények a kapuba ://
Leselkednek, mint a kutya, a-la-la...
Onnan fordulnak ajtóra ://
Kukucsil bé, mint a macska, a-la-la...
Onnan fordulnak ablakra ://
Kukucsil bé, mint a róka, a-la-la
Kukucsil bé, mint a róka ://
Odafagyott az ajaka, a-la-la...
Hozd ki, kislány azt a gyortyát ://
Engesszük fel az ajakát, a-la-la...*

(Moldvai ének)

*Asszony, asszony, ki a házból
Most jövök a korcsomából
A tálason, ami csipor
Mind a te fejedbe borul.*

*Ember, ember ki a házból
Most jövök a fonóházból
Guzsaly talpa a fejedbe
Orsó hegye a szemedbe.*

*Ember, ember, meg tudsz verni
De egy csizmát nem tudsz venni
Lábam kibújt a csizmából
Mint a csürke a tojásból.*

(Gyimes)

III. JÁTÉKOK

- *Kútba estem*
- *Gyűrűs játék*

A kör közepén álló gyermek ki kell találja, hogy kinél van a gyűrű. Ha kitalálta, helyet cserélnek.
Csön, csön gyűrű, arany gyűrű / Nálad, nálad ezüst gyűrű / Itt csörög, itt pörög, itt add ki.

- *Fordulj, kicsi szék*

Egy valaki leül háttal a többinek, akik közül a játékező csendben kiválaszt egyet, aki hangját elváltoztatva megkopogtatja a háttal ülő hátát.

– *Fordulj, kicsi szék. / – Nem fordulok. / – Meddig? / – Keddig. / – Mit vársz? / – Csókot. / – Kitől?*
Itt a kicsi széken ülő ki kell találja az őt megkopogtató gyermek nevét. Ha kitalálja, helyet cserélnek.

- *Szarkatánc*

*Szarka vagyok, ugrálok, húst eszek, ha találok / Beszélni csak tanulok, de lopni már jól tudok
Szarka megy a berekbe, viszi farkát cserregve / Szarka megy a berekbe, viszi farkát cserregve*

IV. KÉZMŰVES FOGLALKOZÁS

- szövé
- fonás

Találós kérdések

- Sző, fon, nem takács. (*Pók*)
- Fut, fut, ficereg, úgy tölti horpaszát. (*Orsó fonás közben*)
- Elől megyen fényeske, utána megy fehérke, fel van a farka kötve. Mi az? (*Tű, cérna, csomó*)
- Tompa tolja, kis vas húzza, fehér egér fut utána. Mi az? (*Ujj, tű és cérna*)
- Hátral taszigálják, elöl huzigálják. Mi az? (*Tű*)
- Gombja van, de nem kabát, Nem is ing és nem nadrág, Egyáltalán nem ruha, Kemény, hegyes, nem puha. (*Gombos tű*)
- Apót padra ültetik, A szakállát tépkedik. (*Fonás guzsalyról*)
- Kis menyecske sűrög-forog, Pocakja nő, jól láthatod. (*Orsó*)
- Öt testvér a tető alatt, S mind az öt megázik. Kívül járkál, mégis száraz marad öt másik. (*A kéz ujjai fonáskor*)
- Ketten vagyunk, testvérek vagyunk, Ha nincs mit enni, egymást harapjuk. (*Olló*)
- Ha kinyitod szárát, kinyitja a száját, Ha becsukod szárát, becsukja a száját. (*Olló*)
- Melyik ló tud papírt vágni? (*Ez is az olló*)
- Ha kimegyen, beáll, ha bemegy, kiáll, Ha felmegyen, leáll, ha lemegyen, feláll. (*Macska farka*)
- Felnőtt egy fa, de nem ám a maga tövibe, Rászáll egy madár, csipegeti, De nem ám a maga begyibe. (*Fonás orsóval, guzsalyról*)
- Van egy kis fa ága nélkül, Madár rászáll szárnya nélkül. Csipegeti szája nélkül. (*Fonás orsóval, guzsalyról*)

(A fa, amely áll magában töve nélkül, ága nélkül, a guzsaly; a madár, mely rászáll és csipegeti szája nélkül, nem a maga begyibe, a fonó asszony vagy lány fürge keze, amely a szösz csipkedi és tekeri az orsóra.)